

הרב יצחק הספא, המבט של אחרים ע"פ

ברכות דף נה 275

פרק תשיעי

הרואה

רש"י

וקפא. טול:

ואמר האי מאן (רסליק) [דעיויל] למתא ודחיל מעינא בישא לינקוט זקפא דידא דימיניה בידא דשמאליה וזקפא דידא דשמאליה בידא דימיניה ולומא הכי אנא פלוני בר פלניא מורעא דיוסף קא אתינא דלא שלטא ביה עינא בישא דכתיב (בראשית מט) "בן פורת יוסף בן פורת עלי עין וגו'". ואמר רב א"ת עלי עין אלא עולי עין. ור"י בר חנינא אמר מהבא (שם מח) "וידגו לרוב בקרב הארץ" מה דגים שביום מיום מכסין (אותם) (עליהם)

עין אר"ה

כדבר אפשרות הגמורה של התהפכות כל הסיבות, בין מצד תכלית בין מצד עצמן, לטובה אע"פ שהיא מוכנת להרע. מפני שהכל בידי שמים, והרע הוכן רק להשלים את הטוב, וההשלמה ביחוד בנוגע לבני"א היא הטבת דרכיהם, וכל שתספיק בזה הידיעה של אפשרות הרע להיות סר ממנו, כבר הופקה התכלית ויצא השלום, וא"צ עוד שיהי' כפועל כ"א הטוב הגמור והברכה.

סב. פתח אידך ואמר, האי מאן רסליק למתא ודחיל מעינא בישא לינקוט זקפא דידא דימיניה בידא דשמאליה, וזקפא דידא דשמאליה בידא דימיניה, ולימא הכי אנא פלני בר פלניא מורעא דיוסף קא אתינא דלא שלטא ביה עינא בישא דכתיב כד פורת יוסף בן פורת עלי עין, ואמר רב א"ת עלי עין אלא עולי עין. וריב"ח אמר וידגו לרוב בקרב הארץ, מה דגים שבים מיום מכסין אותם ואין העין שולטת בהם, אף ורעו של יוסף אין עין רעה שולטת בהם. ע"י מה שהנפשות פועלות זו על זו יש מקום לעין הרעה שתפעול לרעה, אמנם לא תפעל כ"א על ידי תלישות הנפש המתפעלת. ותוכן החלישות בא ע"י מה שלא תמצא את הכרת ערך עצמה כראוי, ולא יהיו מרכז לפעולותיה כ"א מבט חיצוני של העין. ונפש חלושה כזאת שההשפעה החיצונה פועלת עליה להיות מרכזת את דרכה בחיים, תקבל על נקלה רושם מההשפעה החיצונה לרעה ג"כ. והנה כאשר בכלל יתחלקו פעולות האדם, למעשיות גופניות הבאות מצד הכרח ותועלת התבצרות מצבו החומרי, ומעשיות שכליות הבאות להקנותו הדרכים המושכלים. והנה כל זמן שלא ישכיל האדם בדבר הקשר החזק שצריך לקשר את שני חלקי כללי פעולותיו, ואיך שמגמתו השכלית תהיה נשלמת רק אם יראה שתהי' כולה מתאמת בהיותה יוצאת מכתה אל הפועל להכתיר ולהשלים את הכח המעשי. והכח המעשי כשיהי' משובכל כל צרכו ישים מקום להשלים ביותר את כל הקניינים השכליים. אז ימצא האדם את מטרותיו בחיים ישר בעולמו הפנימי, ונפשו תדבק ביראת יוצרה ואהבתו, שהוא חופש הדרי בטר ע"י נר אלהים נשמת אדם. אז תהי' הנפש רוממה הרבה יותר, מאותה המדרגה הפחותה של תלות מרכז חיה רק על פי המבט של עולם החיצוני והשפעה של זולתו, שמהו כאים רוב הקלקולים. הנהוגים בחיים המורגלים, גם יהי' כל כבוד נפשו פנימה. ומתוך שיקצא את

האושר האמיתי ומנוחת נפשו בעולמו הפנימי, לא יהי' משועבד לההשפעה החיצונה של הבריות הסוככות אותו, לשום את מבטיהן מרכז לחיי ודרכיו, ועם זה יהי' מתעלה משליטה הרעה החיצונית, הפועלת בפועל על אלה הנפשות הנמוכות והחלושות.

פעולת יד הימין מכוונת נגד הפעולות השכליות, ופעולות היד השמאלית אל המעשים החומריים, האמצעי להוציא אל הפועל את פעולות הידים. אם אמנם האצבעות ככלל המה כלי המעשה, "מעשה אצבעותיך"², אמנם הגורם הראשי להוציא אל הפועל הגמור את כלל פעולות האצבעות היא אצבע האגודל המשמשת ומסייעת לכולם. ובאשר יסוד התורה הוא שהפעולות לעולם פועלות על הדעות³ ע"פ ערך של הפעולות עצמן, אע"פ שאין הפועל יודע איכותם הפרטניות, אבל כח הפעולה הוא גדול עד מאד ופועל על כל אחד כפי הכנתו וכשרונו, ובכך תועלת לא חצא כל פעולה מכוונת אל חכמה ושלמות כשתעשה, לכך התועלת הגדול שיש להתנהלות הפעולה להנחיל ג"כ את הדעות הכרוכות עמה והסתעפותיהן בין המוכשרים לזה שבצב ככלל. הנה כדעיויל למתא, עיר כפי המוכן שהוא רוצה בטבע לקנות לו חברה ורעות המועלת לכל עניניו הגשמיים והרוחניים. אז האדם ראוי ביותר להשפעה של שיעבוד העולם החיצוני, שיעשה מרכז עניניו רק הסכמת הזולת ומציאות החן בעיני זולתו בערכו החיצוני לבדו. וזאת היא עבדות פנימית וחלישות נפשית ומצב נמוך מאד, מה שמכשרת את האדם לידי כל מצב מושחת ועושהו להיות נפעל בעצמו מכל עין רעה, כשיכל במדות ובמעשים, ובזה ג"כ בתוך עמקי הנפש בין השכלית בין החיונית, ע"פ סוד השפעת הנפשות אלה על אלה, שכל שהנפש יותר חלושה, יותר נבובה בערכה הפנימי, היא יותר עלולה לאלה ההשפעות. ע"כ צריך שיכין עצמו בעושר פנימי, להשלים את הכרתו הפנימית על כל אופק החיים שלו, באופן שלא יהי' צריך להשלים מצד הכרה מנהגי זולתו, שאז כבר הוא משתעבד להשפעתם כמדה יתירה.

מוכן הדבר שאין הדרכה זו חולקת על ערך השלום ושיווי הדעות וההתרחקות מהחלוקת, ושיווי הנהגות המקום שהוא בו, שהם ראשי אשיות החכמה האנושית והלאומית, כ"א שתהיינה כל אלה תוצאות הכרתו הפנימית, שכן הוא ראוי לפי היושר והצדק, ע"פ דרכה של תורה ומצוותיה, שיתנשא לקיימה באהבה גמורה וחפץ עליון וקדוש. השוכן עמק בנפש פנימה.

ואין (העין) [עין רעה] שולטת בהם אף זרעו של יוסף אין עין רעה שולטת בהם. ואי דחיל

עין אי"ה

והשלמה זו של ההשקפה תבא בהראותו לנפשו את קשר החיים המעשיים והשכליים, איך הם קשורים זה בזה וצריכים זה לזה, ושראו להכיר שהכח הפנימי המוציא אל הפועל את המעשים השכליים, יהי בגלל ההשלמה המעשית ביחס הגופניות. כי הקנינים השכליים כשישאר בלתי מכוונים למעשה יאבדו תכליתם, ואז מבלי משים ימצא להם מקום אותה התכלית המדומה המוצאת קן כנפשות החלושות ליחס המרכז אל צד השפעת הכריות החיצוניות עליו, שהוא מאבד כל טוב פנימי ועושה נל כח הגון מכשרון ומוסר ויראת ד' טהורה, עושה את האדם לחנף ויהיר בגאווה חיצונית ועבדות של שפלות פנימית. וכן הכח המוציא אל הפועל את המעשים הגופניים צריכים למצא להם מרכז עולמו השכלי הפנימי. אז למשל כאשר יעסוק בתורה יהי למען ידע את המעשה אשר יעשה אותם האדם וחי בהם, וכאשר יעמול לצבור הון יהי למען תעודת הטוב והצדק, לכלכל נפשו ונפשות ביתו בכבוד מבלי שיהי למשא על אחרים, ולמצא ידו לו להרבות צדקה וחסד ביד נדיבה. אמנם כהנתק קשר פעולות השכל מעסקי המעשה ותכלית המעשה אל הפועל ממגמת השכל, אז ימצא לו ציור חלוש וכוזב לעשות את תורתו לעטרה של ציצת נוכל לכבוד המדומה של השפעת וולתו עליו, והמעשים יהיו ג"כ משועבדים למגמות כאלה שמוה מקור לכל חלישות נפשית, ושיעבוד של שלילת שליטת עצמו על נפשו באמת, המכשרת את הנפש לכת השפעה של עין רעה מרפיונה וכשלון כחה הפנימי.

ע"כ לנקוט זקפא רידיה רימיני, שמוציא אל הפועל פעולותיו המתחיות על מטרות השכל, בידי דשמאלא, להראות יחש השכליות כולם אל צד המעשי שבאדם, ובוה ימצא סקירה כללית למגמת השכל בעולמו הפנימי. וזקפא רידיה דשמאלא, הכח המוציא אל הפועל עסקי המעשים הגופניים בידי רימינא, להשלימים לפי תכונת השכל ותביעותיו. וכשיהי' אדם שלם שהשכל וכל סעיפיו ופעולות הבאות מכחו ומכח תולדותיו והמעשים על כל עניניהם וסעפותיהם יהיו נארגים בארג אחד ע"פ הכרה פנימית, תתחזק נפשו כשלימה פנימית ולא תוכל יד השפעה וולתו לגעת בו לרעה. והנה כח החזק הנפשי הפנימי מצינו באמת ביוסף באופן מאד נעלה בנסינו, עלם יפה תואר עבד, שתהי' נפשו חזקה כ"כ עד שהצדק הפנימי של הקריאה: "ואיך אעשה הרעה הגדולה הזאת וחטאתי לאלהים", יהי' חזק כ"כ מבלי תת כח לפעולה של השפעת אדונתו, הוא כח נעלה פנימי מאד, עד שזכה באמת ע"יו להנחיל ג"כ לבניו את אותה ההכנה של החזק הפנימי מבלי שאת פנים אל העולם החיצוני

4. מ"נ ח"ב ע"א. 5. בראשית ל"ט ט. 6. ב"ר פ' ע"ג. 7. דוכדיה א"ח. 8. ב"ר פ' ס"ב. 9. דברים ל"ג י"ז. 10. אורי צ"ל שהוכן. 11. וישב רי"ב (הסולם). 12. ט"א.